

Autor: Jordi Pujol

Chiostro del Convento di S. Maria Sopra Minerva, Roma, 19 de maig de 2005

El Procés de Barcelona deu anys després: gènesi, balanç i perspectives”

El Procés de Barcelona es va iniciar amb la Conferència de Barcelona del novembre de 1995 a instàncies del Govern espanyol i del seu President, el Sr. Felipe González, que a més ocupava la Presidència de la Unió Europea durant aquell segon semestre de 1995. Però naturalment això tenia els seus antecedents. Ja feia temps que Espanya intentava atraure l'atenció dels Governos de la UE cap el Mediterrani. Ja feia temps que a Espanya hi havia una preocupació pel tema mediterrani poc compartida en general dintre de la UE.

Espero de la benevolència de vostès que em permetin explicar-los això no només des de la perspectiva espanyola, sinó també des de la catalana.

En primer lloc per deformació, és a dir, perquè he estat 23 anys President de Catalunya i com a tal he treballat durant molt de temps en aquest tema. En segon lloc perquè efectivament la reclamació més precoç i més insistent a favor d'una política mediterrània espanyola es fa des de Catalunya.

L'any 1987 el govern de la Generalitat va iniciar una campanya de contactes i conferències arreu d'Europa sobre dos punts: sobre el Mediterrani en general, i –responent a un interès més específicament català- sobre el paper i les possibilitats de la Mediterrània nord occidental, és a dir, el Nord d'Itàlia, la costa mediterrània francesa i la costa mediterrània espanyola fins a València i Alacant. Sobre aquets dos temes vàrem parlar des d'Estocolm al Caire, de Brussel·les a Munich, i naturalment a Casablanca i Tunis.

Però ara em referiré a l'argumentació europea global. És a dir, a la necessitat segons nosaltres que la UE estigués més atenta al Mediterrani.

Intentàvem fer notar que l'interès de la UE estava molt centrat en l'Europa central, i molt poc en el sud d'Europa i en el Mediterrani. Fins aleshores aquest desinterès havia estat molt acusat, malgrat que des del primer moment Itàlia havia participat en el procés d'unificació i que havia estat un país especialment dinàmic dintre de la CEE. Però el pes de l'eix francoalemany per una banda, la preocupació principal que representaven els països comunistes de l'Est i la llunyania física i mental de Gran Bretanya feien del Mediterrani una àrea del tot secundària. Recordo que cap a allà l'any 1988, en una reunió del Comitè Jean Mounet a París, a una intervenció meva sobre la necessitat d'estar més atents al Mediterrani Edward Heath, antic Primer Ministre britànic, em va deixar estupefacte amb aquesta observació: "vol dir, Pujol, que el tema mediterrani és tan important?"

Però pels volts de 1990 s'havien produït alguns canvis. Per una banda l'entrada d'Espanya, Portugal i Grècia, (que reforçava la presència i el pes d'Itàlia), havia desplegat cap el sud el centre de gravetat d'Europa.

I per l'altra banda s'havia fet més evident –un cop desaparegut el teló d'acer– que la frontera més conflictiva d'Europa era el Mediterrani. Era la frontera del subdesenvolupament, de l'explosió demogràfica, dels grans moviments migratoris, del fonamentalisme i del terrorisme. Per tant, la nostra predicació sobre la importància del Mediterrani va tenir més acceptació.

Això va coincidir amb una millora important de les relacions entre Espanya i el Marroc i amb un moment prestigiós d'Espanya, que entre altres coses es va manifestar amb la Conferència de Madrid de 1991 sobre el Proper Orient, i amb la Conferència d'Oslo. En canvi he de dir –i espero que això no els molestarà– que em va sorprendre que França i Itàlia no pressionessin gaire per a que el Mediterrani fos més tingut en compte. De França no em sorprenia tant perquè sé que sempre la seva obsessió ha estat Alemanya i que malgrat els interessos

que hi té el Mediterrani ha estat sempre per ella un tema secundari. Però d'Itàlia em sorprendria més.

Però finalment l'any 1995 –les circumstàncies favorables que he esmentat-varen coincidir amb la Presidència espanyola de la UE del segon semestre de 1995. Era un moment de molt bona relació de Felipe González amb el canceller Kohl i amb Jacques Delors. I també amb el President Mitterrand. Per altra banda en aquella època a Espanya el Govern socialista només podia governar gràcies al suport parlamentari dels nacionalistes catalans, concretament de CiU, i nosaltres reclamàvem amb molta intensitat una política de la UE de molta més atenció a la Mediterrània.

De tot això en va sortir una demanda potent del Govern espanyol i una actitud receptiva per part de la Comissió i en general dels països de la UE.

Per a què compreguin la importància que des de Catalunya donàvem a aquest tema explicaré una anècdota. Al setembre de 1995 jo vaig anar a veure el President del Govern espanyol, el Sr. González, i li vaig dir que el meu partit no podia seguir donant suport al seu govern, que era minoritari i que depenia dels nostres vots. Això significava eleccions anticipades. Ell ho va entendre però tant ell com jo vàrem estar d'acord en no fer efectiva la dissolució del Parlament fins a finals d'any a fi que ell pogués acabar d'exercir la Presidència europea, amb dos objectius molt principals: acabar de negociar els fons de cohesió i impulsar una nova política europea sobre el Mediterrani a través de la Conferència de Barcelona. La situació política espanyola era molt tensa i dintre d'Espanya el govern socialista estava molt desprestigiat, i per això el meu partit va haver d'aguantar moltes crítiques per a no fer caure el govern. Però els dos objectius esmentats pesen més en el nostre ànim que totes les crítiques.

El dia 28 de desembre, acabada la Presidència, celebrada amb èxit la Conferència i engegat el Procés de Barcelona, el President González va convocar eleccions. Un any abans del final de la legislatura.

Com acabo de dir la Conferència fou un èxit. Per primera vegada la UE, a través del programa MEDA, va agafar un compromís econòmic realment important envers la costa Nord i la costa Sud. De fet el compromís era sobretot amb la costa Sud. Per primera vegada la UE va manifestar una voluntat política clara en aquest sentit. Les perspectives del Procés semblaven favorables.

És bo recordar que la Conferència de Barcelona va anar seguida del Fòrum Civil Euromediterrani, també a Barcelona. És a dir, es tractava de mobilitzar els governs dels Estats i les institucions europees, però també la societat civil, tant del Nord com del Sud. També el Fòrum va ser un èxit.

Tothom estava d'acord amb la necessitat d'actuar urgentment. Els desequilibris econòmic, demogràfic i social entre la costa Nord i la costa Sud, s'anaven fent ràpidament cada cop més grossos.

Per desgràcia al cap de deu anys el balanç no és bo. L'impuls positiu va durar poc. Per diverses raons. En primer lloc perquè durant la segona meitat dels anys 90 a l'àrea mediterrània hi hagué molts conflictes: la guerra civil d'Algèria, molta tensió entre Grècia i Turquia (que va fer que durant un temps Grècia obstaculitzés l'aplicació del programa MEDA), i sobretot d'agreujament del conflicte entre Israel i Palestina. A més els conflictes balcànics també varen ser un fre, sobretot per Itàlia. Per altra banda sobretot l'objectiu prioritari d'Espanya i d'Itàlia fou assegurar la seva entrada a la UEM. La resta era secundari. Finalment fou molt negatiu el radical canvi d'Espanya que va passar de ser el gran impulsor del procés a desinteressar-se'n. També va canviar la política espanyola respecte al Marroc, en sentit negatiu. Però de fet fou tota la UE que va tenir una activa poc compromesa. I l'Administració comunitària ha estat poc flexible fins i tot reticent.

Cal dir que la resposta dels països de la costa sud tampoc no fou prou eficaç

Un desenvolupament fort d'aquests països només serà possible a través d'un procés seriós i eficient de reformes: democratització, més eficàcia i transparència en l'Administració, més agilitat i més seguretat en l'Administració de Justícia. No és que de 1995 fins avui no hi hagi hagut progressos en aquest sentit (per exemple, el Marroc ha fet progressos evidents) però en conjunt ha faltat agilitat i decisió.

Dic tot això amb un punt de decepció. En primer lloc perquè com a President que de 1980 a 2003 he estat de Catalunya l'impuls de la política mediterrània ha estat un dels meus objectius, i en general un objectiu de Catalunya, i he d'admetre que els nostres intents de relançar el Procés han estat inútils. Especialment el Govern del Partit Popular se'n va desinteressar, malgrat l'opinió personal favorable del Ministre d'Afers Estrangers, Sr. Piqué. I en segon lloc perquè el perjudici no ha estat només per la costa Sud, sinó per tot el Mediterrani i per tot el Sud d'Europa. I això ha tingut una repercussió especialment negativa perquè durant aquests anys la UE s'ha ampliat cap el Nord (països escandinaus) i sobretot cap a l'Est. Això sol forçosament havia de representar una pèrdua de pes per al Sud d'Europa que en part un Procés de Barcelona potent i productiu podia contrarestar.

Mentrestant la distància entre en Nord i el Sud de la Mediterrània s'ha anat fent més gran.

Però ara –just quan es compleixen deu anys de la Conferència de Barcelona– es donen unes circumstàncies que al meu entendre fan possible un relançament vigorós del Procés.

En primer lloc hi ha que la UE finalment s'ha plantejat el problema del seus neighborhood, del seu veïnatge. És veritat que se'l planteja sobretot respecte a Turquia i Ucraïna –i fins i tot respecte a Rússia–, però un cop iniciat aquest procés no es podrà deixar de banda tot el Mediterrani.

En segon lloc hi ha que l'actual Govern espanyol vol tenir bones relacions sobretot amb el Marroc, però també amb tot el Magrib. I que amb motiu del Xè aniversari desitja relançar el Procés.

I en tercer lloc, hi ha que els conflictes mediterranis de cap a mitjans dels anys 90 o s'han resolt o han millorat sensiblement (tensions turco gregues, conflictes balcànics, guerra civil Algèria, ...) I com deia, el Marroc ha progressat des del punt de vista democràtic i civil.

En quart lloc hi ha que en canvi la molt forta immigració que ve del Sud del Mediterrani ha sensibilitzat les opinions públiques i els Governos europeus.

I en termes més generals es pot dir que tot el que té relació amb l'Islam interessa ara molt més que fa deu anys.

Finalment també hi ha més consciència de la necessitat de lluitar contra el subdesenvolupament. Hi ha contribuït fets tan diversos com la globalització, el terrorisme, una immigració molt desbordada i una més gran sensibilització de la consciència universal, i més concretament de l'europea. N'és prova la proposta de Gran Bretanya, que aquest cop ha estat defensant Gordon Brown en els fòrums internacionals i que Tony Blair plantejarà en el G-7. N'és una altra prova que a la UE es parli de posar una taxa a les tarifes aèries destinades a afavorir el creixement dels països menys desenvolupats. No sé si aquesta seria la millor mesura, potser una altra seria més eficaç però és una prova de canvi de mentalitat. I també és digne d'esment que economistes com Jeffrey Sachs parlin de "the end of poverty", el final de la pobresa. I en parlin creient que realment és possible, en part perquè ara hi ha un creixement econòmic bastant generalitzat, en part perquè països com Brasil, Sudàfrica, India, etc., però també altres de més modestos s'estan mobilitzant eficaçment i en part perquè en els països rics es comença a entendre que hi ha problemes que ens afecten a tots –entre ells el terrorisme- que no tenen solució, sinó hi ha un gran progrés

econòmic i social molt difós. I en el nostre cas, que alguns problemes que afecten Europa seriosament –sobretot terrorisme i immigració- només es podran resoldre a través d'una bona cooperació entre Nord i Sud.

No els he parlat en termes tècnics ni estadístics. Que la distància entre el nord i el sud del Mediterrani segueix essent molt gran, fins i tot que no ha disminuït malgrat alguns progressos de la costa sud, és prou evident. I les dades estan a disposició de tothom. Del que aquí hem de parlar és de com podem provocar una iniciativa política eficaç.

Permetin-me en aquest sentit que insisteixi en un punt. Com els deia finalment –massa tard, per cert- la UE es planteja el tema del seu veïnatge. Podria ser que la Unió fes a alguns països una proposta d'acord estratègic de caràcter econòmic i social, i de fet també polític, però sense contemplar la possibilitat d'una integració. Personalment crec que això és el que s'hauria d'haver fet fa 20 anys amb Turquia. Ara ja és tard, tot i que hi segueixen havent resistències importants a l'ingrés de Turquia.

També fa 20 anys el Rei Hassan va demanar l'ingrés del Marroc a la UE. La resposta fou òbviament negativa. Però la UE no s'hauria de limitar a dir que no. Hauria d'estudiar seriosament una proposta de col·laboració molt estreta amb els països del Nord d'Àfrica. Una mica en la línia de “everything but institutions”, és a dir, no ser membre de la Unió, però en canvi establir una relació econòmica i social molt privilegiada. I crec que Itàlia i Espanya haurien de prendre la iniciativa en aquest sentit.

En tot cas, repeteixo, el Govern espanyol vol aprofitar aquest desè aniversari per a relançar el Procés. Quina és la posició d'Itàlia, i de França? I quina la de la UE?

L'ampliació cap a l'Est i la problemàtica russa –o la tensió encara no resolta d'alguns països europeus amb els USA- podrien fer que la UE seguís no interessant-se pel Mediterrani. Seria un greu error que sobretot Itàlia i Espanya haurien d'evitar.